

FEGYVERKEZÉS A TENGEREN

ATENGEREK SZABADSAGÁNAK TÖRVÉNYE, — amelyet először Hugo Grotius fogalmazott meg 1609-ben a „De mare libero“ című könyvében, — az egész emberiség L egyetemes és örök követelménye és a tengeri jognak állandó érvényű alaptétele. A tenger, amely a nemzetek és világrészek között nemcsak elválasztó természetes határt, hanem összekötő elemet is képez, nem az egyes államok, hanem az egész emberiség közös tulajdona, amelyen mindenki szabadon közlekedhetik.¹ A szabad tenger törvénye azonban csak az elméletben érvényesül, mert a valóságban az óceánok és beltengerek egyes nagyobb vagy kisebb hatalmak és hatalmi csoportok érdekkörébe tartoznak, amelyek hatalmi eszközeikkel adott esetben könnyűszerrel meg tudják akadályozni más államok hajóinak az érdekerületükön való szabad közlekedését. A tengeri hatalom megszerzése a tengerparti népek ősi eredetű törekvése, de a jelenlegi tengeri nagyhatalmak csak a tengeri közlekedés meggyorsulása, a gőzhajó feltalálása óta alakultak ki.

Valódi világhatalom csak egy tengeri nagyhatalom lehet, amely gazdasági, politikai és katonai hatáskörletét a föld lehető legnagyobb távolságaira képes kiterjeszteni és települési területeit, gyarmatait, nyersanyagforrásait és hadászati támpontjait minden érdekelt területen meg tudja védeni, sőt akaratát más hatalmakra is képes rákényszeríteni. A tengeri hatalom három alaptényezőjének — a tengeri kereskedelemnek, tengerentúli birtokoknak és az állam hatalmi helyzetének megfelelő haditengerészetnek — megszerzése, fejlesztése és megtartása már évszázadok óta hatalmi versengésre készítette az érdekelt hatalmakat és a világháború befejezte óta lázas ütemet vett versenyfegyverkezés a tengeri fegyverkezés terén is megnyilvánult. Az utolsó két évtizedben minden érdekelt hatalom igyekezett haditengerészetét a hadászati követelményeknek és anyagi teljesítőképeségének megfelelő mértékben a lehető legütőképesebb fokra emelni és arra törekedtek, hogy az egyes érdekerületeken a rivális hatalmak erejét lehetőleg felülmúlják. Míg azonban a szárazföldön az államok fegyverkezésének mérvét a közvetlen közelben lévő — általában szomszédos — riválisok katonai ereje szabja meg, addig a tengeri

¹ Régi szokásjog alapján, amelyet később számtalan egyezmény is megerősített, csak a tengerpart mentén fekvő három tengeri mérföldnyi (5556 m) vízterület (mer territoriale) tartozik a parttulajdonos állam felségjoga alá, azaz kb. akkora terület, amennyit a tengerparti ütegek pásztázni képesek.

fegyverkezésnél ilyen korlátozó tényező nincsen. A tengernek nincsen határa és így az egyes érdekerületeken minden érdekelt hatalom riválisnak tekintendő. Különösen vonatkozik ez olyan hatalmakra, amelyeknek a föld távolosó pontjain szétszórta fekvő birtokai vannak. Ez az oka annak, hogy a tengeri fegyverkezés mértékét — természetes korlátozó tényezők hiányában — a jelenlegi tengeri nagyhatalmak kialakulása óta állandóan szerződésekkel és egyezményekkel igyekeztek korlátozni az érdekeltek.

Az egyes hatalmak tengeri fegyverkezését tehát két tényező befolyásolja: egyfelől a mennél erősebb haditengerészet kiépítésére való törekvés, másfelől a fegyverkezés ütemében többé-kevésbé fékező tényezőt jelentő szerződések megkötő határozványai. A szerződések jelentősége és ereje azonban az utóbbi években jelentősen csökkent. Míg a huszas évek elején az érdekelt hatalmak ellentétei még nem éleződtek ki és így aránylag könnyen meg tudtak egyezni a tengeri fegyverkezés mértékének kérdésében, addig ma, a világpolitikai helyzet általános zűrzavarában, a tengeri nagyhatalmak érdekei számtalan ponton ütköznek egymással, minek következtében a megegyezés rendkívül nehéz és a tengeri fegyverkezés úgyszólván korlátlan mértékben folyik.

MÍG A TENGERI HÁBORÚ ESZKÖZEI az utolsó fél évszázadban a technika fejlődése következtében rohamosan fejlődtek és egyre hatásosabbak lettek, addig a tengeri háború harcselekményei lényegileg hosszú idő óta nem változtak semmit. A tengeri háború döntő jelentőségű harcselekménye ma is a tengeri csata, amelyet a repülőekkel támogatott ellenséges csatahajóhadak vívnak meg egymással, az egyéb harcselekmények, mint a kereskedelmi háború és az erőszakos partraszállás alapelvei ma is változatlanok maradtak.¹

A tengeri fegyverkezésnek szerződésekkel és egyezményekkel való korlátozása a múlt évszázad közepe óta folyik. A törekvés általában kettős irányú: a szerződésekkel egyrészt a tengeri háború harcselekményeinek (úszóegységek, lövegek, torpedók, repülők, stb.) számát, nagyságát és hatóképességét akarják korlátozni, másfelől a tengeri hadijog szabatos fogalmazásával és hatályossá tételével kívánják a tengeri háború szélsőségeit enyhíteni.

A világháború előtt a tengeri fegyverkezés és a tengeri hadijog kérdését az 1856. évi párizsi és 1909. évi londoni deklarációk, valamint az 1895. és 1907. évi hágai békekonferenciák szabályozták. Ebben az időszakban az egyes államok hajóhadának nagyságát és egymáshoz

¹A kereskedelmi háborúnak általában három formája ismeretes. A „Konterbande,” (a latin „contra bandum” kifejezésből származik) az a művelet, amikor egy állam ellenséges blokádon keresztül hadianyagot szállít. Az „embargó” (a spanyol „embargar” szóból származik) az a művelet, amikor a hadviselő állam megakadályozza más államok hajózását, illetve áruinak kirakását. A kereskedelmi háború leghatásosabb eszköze a blokádnak, azaz a tengerpart, vagy bizonyos terület teljes lezárása. Az idegen kereskedelmi hajók feltartóztatása és árujának átkutatása, esetleg lefoglalása (Kaperkrieg) már a kalózkodás (pirateria) jellegével bír és már az 1856. évi párizsi tengeri értekezlet óta tilos. Ilyen kalózkodás folyt a spanyol belháború alatt, aminek a meggátlását tárgyalták a nyoni értekezleten.

való arányát igen kevés és kevésbé jelentős szerződés szabályozta¹ és így a tengeri hatalmak minden korlátozás nélkül fejleszthették tengeri haderejüket. Az alábbi táblázat a tengeri hatalmak csatahajóhadának (sorhajók és cirkálók) 1914. évi nagyságát mutatja az építés alatt álló (zárójelben lévő számok) úszóegységekkel együtt.

	hajók száma	tonnatartalom	
Britbirodalom	176 (38)	2,006.400	(542.490)
Németország	97 (17)	932.576	(316.400)
USA	76 (6)	857.620	(198.120)
Franciaország	48 (15)	651.380	(328.300)
Japán	51 (6)	529.670	(180.240)
Oroszország	26 (20)	310.560	(364.020)
Olaszország	38 (8)	366.580	(170.600)
Osztrák-Magyar Monarchia	27 (10)	225.100	(141.850)

hatalmi túlsúlya, ami a «two power standard» közismert elvében nyilvánult meg, azaz a birodalom hajóhada nagyobb volt, mint a következő két hatalomé együttvéve. Németország a tengeri fegyverkezés terén a második helyen állott, az Északamerikai Egyesült Államok pedig a harmadik helyre szorultak. A világháború alatt a helyzet alig változott és a háború végeztével az egyes hatalmak hajóhadának arányszáma általában ugyanaz volt mint 1914-ben. Jelentős változást csak az jelentett, hogy Japán, — amely a háború terhét csak igen kis mértékben érezte — a háború alatt nagyszabású építkezéseket hajtott végre és 1918-ban, Franciaországot megelőzve, a negyedik tengeri nagyhatalom helyére küzdötte fel magát.

A világháborút befejező Versaillesi békeszerződéssel a tengeri fegyverkezésnek új időszaka következett, amely 1936-ig tartott. Ezt az időszakot négy tényező jellemzi: a Németbirodalom teljes kizárása a tengeri fegyverkezésből, az Északamerikai Egyesült Államok váratlan előretörése a tengeri nagyhatalmak élére, Japán hatalmas arányú fegyverkezése és a Britbirodalom fegyverkezésének hanyatlása. A tengeri fegyverkezés fejlődésének ezt az időszakát a szerződések korszakának is nevezhetjük, mert ebben a másfél évtizedben kötötték a legtöbb tengeri fegyverkezési egyezményt és az egyes államok haderejének fejlődését ez idő alatt a szerződések erősen korlátozták, illetve befolyásolták.

A szerződések sorát a Versaillesi békeszerződés nyitotta meg, amellyel a Németbirodalmat teljesen kizárták a tengeri nagyhatalmak sorából.

A szerződés 181—197. pontjai értelmében a Németbirodalom haditengerészete mindössze 6 sorhajóból, 6 kis cirkálóból, 12 torpedórombolóból és 12 torpedónaszádból állhatott. Búvámszádok tartását eltiltották. Az egyes hajónemek űrtartalmát maximálták, a haditengerészet létszámát a tisztek beszámításával 15.000 főben (zsoldosok) állapították meg. A volt császári hajóhad egy részét megsemmisítették, más részét hadizsákmányként vették el. Parti erődítmények építését eltiltották. A szerződés 198—202. pontjai pedig a haditengerészeti légi erők szervezését tiltották el. A 380—386. pontok a kieli-csatornát tették nemzetközivé, a 115. pont Helgoland erődítményeinek lerombolását rendelte el.

¹ Legjelentősebb ilyen szerződés az 1911/12-ben kötött brit-német egyezmény volt, amely a két hatalom csatahajóhadának nagyságát 16:12 arányban szabta meg.

A német rivális kidőltével a tengeri versenyfegyverkezés élén a két angolszász világhatalom haladt. Az Északamerikai Unió, — amely a világháború előtt csak féllakkora tengeri haderővel rendelkezett, mint a Britbirodalom és a tengeri hatalmak rangsorában csak a harmadik helyen állott, — belátta, hogy világhatalmi állását csak egy olyan tengeri haderő kiépítésével tudja biztosítani, amely mind az Atlanti-, mind a Csendes-óceánon fölényben van a többi érdekelt hatalmak helyi erői felett. House ezredes már a béketárgyalások idején ilyen értelmű emlékiratot terjesztett Wilson elé és az egész amerikai közvélemény követelte a hajóhad haladéktalan kiépítését és a tengeri hatalmi állás szerződészerű biztosítását. Az egységes amerikai közhangulatnak megfelelően hívta össze Harding elnök 1921-ben Washingtonba az első tengeri leszerelési értekezletet, hogy az összes érdekelt hatalmak hajóhadát arányba hozzák és számszerűleg korlátozzák. Az Egyesült Államok mögöttes célja azonban az volt, hogy a szerződés keretén belül a másik angolszász nagyhatalommal egyenlő nagyságú hajóhadra tegyen szert és így világpolitikai kérdésekben döntő súlyát, — amelyet a világháborúba való döntő jelentő, ségű részvételével szerzett meg, — továbbra is biztosítsa.

A washingtoni szerződésben a tengeri nagyhatalmak csatahajóinak és repülőgépanyahajóinak arányszámát az alábbi táblázat szerint határozták meg.

	repülőgép- arányszám csatahajók anyahajók űrtartalma tonnában ¹	
Britbirodalom	5	525.000 135.000
USA	5	525.000 135.000
Japán	3	315.000 81.000
Franciaország	1,75	175.000 60.000
Olaszország	1-75	175.000 60.000

A csatahajók maximális nagyságát 35.000 t-ban, lövegeinek űrméretét 40,6 cm-ben, a repülőgépanyahajók nagyságát 33.000 t-ban, lövegeinek űrméretét 20,3 cm-ben állapították meg. A többi úszógység maximális űrtartalma 10.000 tonna, lövegeinek űrmérete 20-3 cm lehet. Megengedték, hogy a kereskedelmi hajókat 15-2 cm-es lövegekkel szereljék fel. A búvárnaszádok számát a szerződés erősen korlátozta. Szabályozták a haditengerészeti támpontok építését is: a Britbirodalomnak Kanadában, Ausztráliában, Újzéländban és Szingapúrban, az Egyesült Államoknak az anyaországban, Alaszka félszigeten, a Panama-övezetben és Hawai-szigetén, Japánnak az anyaországban és a szomszédos szigeteken engedélyezték támpontok építését. Eltiltotta a szerződés a támpontok építését: a Britbirodalomnak Hongkongban, az Egyesült Államoknak a Fülöp-szigeteken, Guam-szigetén és az Aleutákon, Japánnak a Kurili, Bonin, Riu-Kiu, Formosa és Pescadores szigeteken.

Az egyes hatalmak közötti ellentétek már a washingtoni értekezleten kiéleződtek. Japán nem volt megelégedve az engedélyezett csatahajók mennyiségével, Franciaország több búvárnaszád engedélyezését kérte és a szerződésnek a búvárnaszádok korlátozását tartalmazó részét nem is írta alá. A washingtoni egyezményt a szerződő felek a többi hatalmakkal is el akarták fogadtatni és ezért 1924-ben Rómába haditengerészeti szakértői értekezletet hívtak össze, amely

¹ Az űrtartalmat a szerződés II. fejezet 4. bekezdése "Replacement" tonnaban határozta meg, tehát az úszógység a teljes fegyverzettel, lőszerrel, minden egyéb hadianyaggal, de tüzelőanyag és tartalék vízkészlet nélkül van feltüntetve.

azonban Spanyolország és Oroszország teljesíthetetlen követeléseik következtében eredménytelenül oszlott széjjel.

Az 1927 június 20-án Genfben összehívott leszerelési tárgyalásokon már csak a két angolszász nagyhatalom vett részt, Franciaország és Oroszország csak megfigyelőket küldött a tárgyalásokra. Az értekezleten a washingtoni egyezmény részletkérdései kerültek tárgyalásra. Ezen az értekezleten, majd az 1929. évi angol-amerikai előkészítő tárgyalásokon a cirkálók kérdésében ütköztek a tárgyaló hatalmak érdekei: az Egyesült Államok megbízottai a 10.000 tonnás cirkálók nagyobb számban való engedélyezését kívánták, az angolok pedig ellenezték ezt a kívánságot. Közben a két rivális hatalom mellé felsorakozott Japán is a maga külön kívánságaival: Takanabe tengerészeti miniszter a japán cirkálók számát az Egyesült Államokhoz viszonyítva 7:10 arányban követte.

Ilyen előzmények után ült össze 1930 április 22-én Londonban a második tengeri leszerelési értekezlet, amelyen a washingtoni egyezményben részes hatalmak 1936-ig újból szabályozták haditengerészetük fejlesztését. A londoni egyezményben azonban csak a két angolszász nagyhatalom és Japán hajóhadának nagyságát szabályozták és pedig oly módon, hogy az építés alatt álló és engedélyezett úszóegységekkel együtt 1936-ig a Britbirodalom 1,084.900 t-ig, az Egyesült Államok 1,072.386 t-ig és Japán 702.140 t-ig építheti ki hajóhadát. Franciaország és Olaszország tengeri haderejének nagyságát ezen az értekezleten nem tudták rendezni, mert az olaszok a franciákkal egyenlő nagyságú hajóhad (parita na vale) engedélyezését követelték, amit természetesen a franciák elleneztek. Ezért 1931 február 28-án a két hatalom hajóhadának egymáshoz való viszonyát külön értekezleten rendezték és a megállapodást utólag illesztették be a londoni egyezmény keretébe. A megállapodások eredményeként (félhivatalos közlések szerint) 1936-ig a franciák 670.723 t-ig, az olaszok 443.256 t-ig építhették ki hajóhadukat.

A VILÁGHÁBORÚT KÖVETŐ ELSŐ ÉVTIZEDBEN kötött egyezmények szerint 1936-ig az egyes nagyhatalmak hajóhadának aránya az alábbiak szerint alakult.

	repülő- csata- hajók	repülő- anya- hajók	cirká- lók	torpedó- rombo- lók	buvár- naszá- dok	tonna- űrtartalom
Britbirodalom	15	6	50	145	45	1,840.900
USA	15	4	38	145	40	1,072.386
Japán	9	3	33	101	45	702.140
Franciaország	8	1	szerződéssel szabályozva		nincs	670.723
Olaszország	6	1				443.256

A londoni egyezménnyel — amely tulajdonképpen már csak a három vezető hatalomra vonatkozott — a szerződések korszaka végétért, mert az egyezmény lejáratának időpontjában, 1936-ban már hiányzott egy újabb, egyetemes szerződés megkötéséhez szükséges békés és nyugodt légkör. Ezzel a tengeri fegyverkezésnek új időszaka kezdődött. A Németbirodalom 1935 tavaszán egyoldalúlag felbontotta a versailles-i szerződés katonai határozmányait és hatalmi állásá-

nak megfelelő fegyverkezésbe fogott, Olaszország etiópiai hódításának el nem ismerése és a szankciók miatt külön úton halad és Japán is kilépett a washingtoni szerződő hatalmak sorából. Az angolok 1936 tavaszán megkísérelték a washingtoni egyezményben résztvevő hatalmakat összehívni, de kísérletük kudarcot vallott. Japán már 1935-ben felmondta a régi egyezményeket és nyomatékosan hangsúlyozta a teljes egyenlőségre való jogát, Olaszország pedig távol tartotta magát az új értekezlettől és így 1936 március 25-én már csak a két angolszász nagyhatalom és Franciaország képviselői ültek össze a második londoni értekezleten.

Az értekezleten újból szabályozták az egyes hajókatóriák nagyságát. Az újonnan építendő csatahajók nagyságát ismét 35.000 t-ban állapították meg, lövegei legnagyobb ürméretét azonban az eddigi 40,6 cm helyett 35,6 cm-ben szabták meg. A csatahajók nagyságát a két elsősorban érdekelt angolszász nagyhatalom egyrészt a Panama-csatorna méreteihez, másrészt a brit haditengerészet dokkjainak befogadóképességéhez méretezte, mert ilyen nagyságú úszóegységeket jelenleg csak Portsmouth, Málta és Szingapúr kikötőjében lehet elhelyezni. A cirkálók kérdésében — amelyben eddig a két angolszász nagyhatalom nem tudott megegyezni — úgy állapodtak meg, hogy azok nagysága 10.000 és 17.000 tonna között mozoghat, lövegeinek ürmérete pedig 25,4 cm-nél nagyobb nem lehet. A repülőgépanyahajók tekintetében változatlanul érvényben hagyták a washingtoni egyezmény által megszabott méreteket, a búvárnaszádok maximális nagyságát 2.000 t-ban, lövegeinek ürméretét 13 cm-ben szabták meg. Végül a szerződő felek arra kötelezték magukat, hogy minden hajóépítés előtt négy hónappal kölcsönösen értesítik egymást az építendő úszóegységek részletes műszaki adatairól.

A második londoni egyezményben az egyes hatalmak hajóhadának egymáshoz való arányát újlag nem szabályozták. A németek már 1935 tavaszán egyezményt kötöttek az angolokkal, mely szerint hajóhadukat a brit hajóhad 35%-ig építhetik ki. Ezen egyezmény szellemében csatlakoztak 1937 július 17-én a második londoni szerződéshez is. A csatlakozás alapjául a szerződés eredeti szövege szolgált, azzal a különbséggel, hogy a németek csatahajóikat 40,6 cm-es lövegekkel is felszerelhetik. Egyben részletesen szabályozták a százalékos arányszám kérdését is, amennyiben a németek búvárnaszádokat, az angolokhoz viszonyítva, 45%-os arányban építhetnek, a cirkálókat és torpedórombolókat pedig közös osztályba sorolták. Végül meghatározták az egyes hajókatóriák korhatárát, különös tekintettel a versailles-i szerződés határozmányai értelmében épített kisméretű úszóegységekre.

A szerződéshez már a németek előtt az oroszok csatlakoztak, ami annak volt köszönhető, hogy a szerződő hatalmak sorából kilépett Japán korlátlan fegyverkezése erősen veszélyezteti az oroszok távolkeleti hatalmi állását. Az oroszok a németekhez hasonlóan a 40'd cm-es lövegek engedélyezését követelték, amihez a szerződő hatalmak hozzájárultak.¹

A tengeri fegyverkezés az utolsó évek feszültségei következtében, világszerte ugrásszerű lendületet vett. A versenyfegyverkezés élen

¹A csatahajók lövegeinek ürméretében a szerződő hatalmaknak azért kellett engedni, mert a Britbirodalomnak 2 drb 40,6 cm-es és 13 drb 38 cm-es, az Egyesült Államoknak 3 drb 40,6 cm-es, Japánnak 2 drb 40,6 cm-es, Olaszországnak 2 drb 38 cm-es és Franciaországnak 2 drb 38 cm-es lövegekkel felszerelt csatahajója van.

ismét a Brit Államszövetség halad. Bár a tengeri hatalmak rangsorában eddig is az angolok álltak az első helyen, a birodalmi hajóhad már sem mennyiségileg, sem minőségileg nem felelt meg azoknak a feladatoknak, amelyek a német általános fegyverkezés bevezetésével, az olasz földközitengeri és a japán csendesóceáni hatalmi politika következtében a brit haditengerészetre háramlanak. A változott erőhatalmi viszonyok a birodalmi hajóhad erőelosztásának teljes átszervezését követelték. A birodalom katonai vezetői tehát 1937 márciusában a világháború előtti „two power standard“ elve helyett a változott viszonyoknak megfelelően a hajóhad nagyságának és erőelosztásának mértékéül egy új elvet, a „two hemysphaera standard“ elvét állapították meg. Ez azt jelenti, hogy a birodalomnak a földgömb mindkét felén olyan erős hajóhaddal kell rendelkeznie, ami meghaladja a rivális hatalmak helyi erőit és nem lesz szükség arra, hogy a Csendes-óceán medencéjében felmerült konfliktusok esetén az anyaországból vagy máshonnan vonjanak el erőket.

Ezért a másfél milliárd fontos katonai beruházási hitel zömét a hajóhad fejlesztésére fordítják.¹ Az eddigi hírek szerint 136 új úszóegységet építenek, köztük 5 csatahajót és 5 repülőgépanyahajót 531.000 tonna űrtartalommal. Az új építkezések mellett egyes régi úszóegységeket korszerűen átépítenek: gyorsaságukat növelik, fedélzetüket repülőök ellen páncélozzák és korszerű lövegekkel szerelik fel. Ezzel az új építkezéssel a birodalom hajóhada meg fogja haladni a kétmillió tonnát. A földgömb nyugati felén a brit tengeri erők zömét az anyaország hajóhada (home fleet) és az ugyancsak az anyaországban állomásozó tartalék hajóhad fogja képezni, míg a keleti félgömbön Szingapúr lesz a legfontosabb haditengerészeti támpont, amelynek kibővítése és korszerűsítése éppen napjainkban folyik és ahol kb. 90 úszóegységből álló hatalmas hajóhad fog állomásozni.

A jelek szerint valószínű, hogy az Északamerikai Egyesült Államok nem követik az angolokat a tengeri fegyverkezés terén, mert mindössze 66 úszóegység építését vették tervbe 240.000 tonna űrtartalommal. Ennek a legfőbb oka az anyagiakban keresendő; Roosevelt nem akarja a költségvetést a gazdasági és szociális befektetések rovására fegyverkezési kiadásokkal terhelni. Másrészt a biztonság kérdése is mérsékeli a fegyverkezés ütemét: az Északamerikai Unió hajóhadára kevesebb feladat hárul, mint a másik angolszász hatalomra, a Csendes-óceánon pedig a két hatalom érdekei teljesen azonosak. Bár az amerikai sajtó még mindig a „second to none“ flottát emlegeti, valószínű, hogy az unió — a hatalmi, biztonsági, presztízs- és gazdasági okokat mérlegelve — meg fog elégedni a tengeri hatalmak rangsorában a második hellyel.²

Japán tengeri fegyverkezésének ütemét főként anyagi teljesítőképessége korlátozza. Az eddig ismert tervek szerint mindössze 30 új úszóegységet építenek 1 58.000 tonna űrtartalommal, ami nem áll arányban az állam hatalmi törekvéseivel és Japán hajóhada ilyen ütem

¹ nemes Erdeős László: A Brit Államszövetség fegyveres hatalma. Magyar Szemle, XXX. kötet, 310. 1.

² NewYork Herald 1937 augusztus 8-i száma.

mellett a Csendes-óceánon belátható időn belül nem kerül fölénybe a két angol-szász nagyhatalom helyi erői felett.

A francia flottafejlesztés lassú ütemben halad, jelenleg mindössze 161.000 tonna űrtartalmú úszóegység épül és egy készülőben lévő terv szerint a hajóhadat a jelenlegi 600.000 t-ról 850.000 t-ra akarják emelni. De még ez a tervezett építkezés sem elegendő ahhoz, hogy a hajóhad a változott viszonyoknak megfelelő erővel rendelkezék, mert úszóegységeik nagy része, köztük négy csatahajó már elavult. Franciaország a tengeri fegyverkezés terén nem tartott lépést a többi hatalmakkal és helyzete erősen emlékeztet a világháború előtti helyzetre, amikor az 1912-ben kezdett hétéves flottafejlesztési programmed a világháború miatt nem tudták befejezni.

A németek a tengeri fegyverkezés terén is meglepetés elé állították a világot. Mint Pierre Barillon a „Sacrifiera-t-on la marine Francaise?” c. röpiratában írja, az angolok az egyezmény megkötésekor abban a hiszemben voltak, hogy a németeknek legkevesebb hét évre lesz szükségük ahhoz, hogy hajóhadukat a szerződés szerinti nagyságra emeljék. A németek azonban minden képzeletet meghaladó ütemben dolgoztak: az állam ipari és gazdasági teljesítőképességét a maximumra fokozták, a gyárakban három munkásrészt heti 120 munkaórát dolgozik és így a birodalom a legrövidebb időn belül a szerződés szerinti 421.000 tonna nagyságú hajóhaddal fog rendelkezni. Újabb építkezésekkel pedig néhány év leforgása alatt — ha a rivális hatalmak megfelelő ütemben nem építkeznek — az európai tengeri nagyhatalmak rangsorában könnyen a második helyre kerülhet.

Olaszországot az afrikai hódítás új katonai feladatok elé állította. Mint Cavagnari tengernagy, tengerészeti államtitkár 1937 tavaszán a korporációk tanácsában kifejtette, a haditengerészet fejlesztése ma életkérdés az olasz nemzet számára, mert csak azzal lehet biztosítani az új gyarmatterülethez vezető tengeri utat. Míg az olasz hajóhad eddig védőleges és beltengeri jellegű volt, addig ma a változott feladatoknak megfelelően egy nagy ütőerejű és nagy hatótávolságú csatahajóhad építése elkerülhetetlen, mert számítani lehet arra is, hogy a hajóhadnak az óceánra is ki kell futnia. A hajóhad fejlesztése ennek a követelménynek a jegyében folyik és a két Littorio típusú, 30 csomóval haladó és egyenként kilenc darab 38 cm-es löveggel felszerelt gyorsjáratú csatahajónak 1937-ben történt vízrebocsátása, valamint a 12 új torpedóromboló, 16 nagy torpedónaszád és 20 közepes búvárnaszád építése, Pantelleria szigetének tengeri és légi támponttá való építése azt bizonyítja, hogy az olaszok gyors ütemben igyekeznek haditengerészetüket az új feladatoknak megfelelően átszervezni.

Az oroszok annyit emlegetett flottaépítése a katonai szaksajtó hírei szerint megkezdődött. Az angolokkal folytatott tárgyalások során az oroszok kétségtelenül nagy igényekkel léptek fel: két 35.000 t-ás, 40-6 cm-es lövegekkel felszerelt csatahajó engedélyezését követelték és nemcsak hogy a németekkel, hanem Japánnal is egyenlő nagyságú hajóhad építését emlegetik. Hogy ebből a hatalmas arányú tervből mit fognak megvalósítani, az a jövő titka, de a 300.000 t-án alul lévő hajóhadukkal ezidő szerint igen távol állanak a fenti helyzettől. A nyil-

vánosságra jutott adatok szerint ezidőszerint 10 cirkáló és 130 búvárnaszád építését tervezik, a nagyságra és fegyverzetre vonatkozó adatok azonban ismeretlenek.

A SZÁMOTTEVŐ TENGERI HATALMAK fegyverkezése irányának és mértékének, valamint az azt befolyásoló tényező'knek ismertetése után lássuk azok hajóhadának, valamint az épülőfélben lévő, továbbá az elavult úszóegységeinek számszerű nagyságát az 1938. év első napjai adatainak alapján összehasonlítva.¹

	Szolgálatban lévő		Építés alatt álló		Elavult	
	száma	tonna	száma	tonna	száma	tonna
Brit Államszövetség ...	376	1,200.000	136	531.000	104	184.000
USA	190	986.000	66	240.000	213	246.000
Japán	212	758.000	30	158.000	59	134.000
Franciaország	247	581.000	67	161.000	3	20.000
Oroszország	264	244.000	?	?	31	36.000
Olaszország	253	411.000	54	121.000	48	45.000
Németország	114	123.000	78	268.000	—	—

A táblázat egyben a tengeri hatalmak rangsorát is mutatja és a számok rideg adatai azt bizonyítják, hogy a tengeri hatalom megszerzése elsősorban pénz és anyagi felkészültség kérdése és a tengeri fegyverkezés terén elmaradt államoknak hosszú időre és anyagi teljesítőképességük teljes megfeszítésére lesz szükségük, hogy az élen járó nagyhatalmakat e téren csak megközelítőleg is utolérjék.

NEMES-ERDEŐS LÁSZLÓ

¹ Weyers Taschenbuch der Kriegsflootten, 1938. J. F. Lehmanns Verlag, München-Berlin.

A táblázatban csak a hard *egységek*, tehát a csatahajók, repülőgépanyahajók, cirkálók, flottillavezetők, búvárnaszádok, stb. vannak felvéve.